

THỰC TRẠNG THI HÀNH QUY ĐỊNH VỀ XÓA ÁN TÍCH VÀ MỘT SỐ GIẢI PHÁP NÂNG CAO HIỆU QUẢ VỀ XÓA ÁN TÍCH

TRẦN THỊ THU THỦY*

Tóm tắt: Xóa án tích là một trong những chế định pháp luật quan trọng, là chính sách nhân đạo, khoan hồng của Đảng, Nhà nước ta; mang ý nghĩa nhân văn đối với đời sống xã hội. Việc áp dụng quy định pháp luật về xóa án tích nhằm phát huy tối đa tác dụng, ý nghĩa sâu sắc vốn có của chế định pháp luật hình sự đối với người từng bị kết án là một nhiệm vụ hết sức quan trọng của các cơ quan thi hành pháp luật. Bài viết tập trung phản ánh những vấn đề còn tồn tại trong hoạt động xóa án tích thời gian qua, chỉ ra nguyên nhân và đề xuất, kiến nghị những giải pháp thiết thực giúp nâng cao hiệu quả thi hành pháp luật xóa án tích trong thời gian tới.

Từ khóa: xóa án tích; chính sách nhân đạo; pháp luật hình sự.

Ngày nhận bài: 09/11/2022

Ngày hoàn thành biên tập: 11/4/2023

Ngày duyệt đăng bài: 10/5/2023

Abstract: Expungement of criminal records is one of the important legal institutions, the humanitarian and lenient policy of the Party and the State, and humanistic significance to social life. The application of the legal provisions on expungement of criminal records, to maximise the effects and profound meanings inherent in the criminal law institution for those who have been convicted, is an exhausting task of law enforcement agencies. The article focuses on reflecting problems in the activity of expungement of criminal records recently, points out the causes, and makes some solutions to improve the efficiency of law enforcement on expungement of criminal records in the coming time.

Keywords: expungement of criminal records; humanitarian policy; criminal law.

Đặt vấn đề

Xóa án tích là một trong những chế định rất quan trọng của pháp luật hình sự Việt Nam, không những được pháp điển hóa tại Bộ luật Hình sự (BLHS) năm 1985, BLHS năm 1999, mà còn tiếp tục được ghi nhận tại Chương X, một số điều tại Chương XI, Chương XII của BLHS năm 2015. Đây là chế định có ý nghĩa to lớn cả trong khoa học luật hình sự và thực tiễn thi hành, áp dụng pháp luật; bởi nó là cơ sở để nghiên cứu các vấn đề khác có liên quan, như đánh giá nhân thân, tổng hợp hình phạt, xác định tình tiết định tội, tái phạm, tái phạm nguy hiểm, xác định biện pháp chấp hành hình phạt đối với người phạm tội. Góp phần tạo động lực khuyến khích, động viên đối tượng phạm tội tích cực bồi thường thiệt hại, khắc phục hậu quả; tích cực lao động, cải tạo, học tập, tu dưỡng, rèn luyện để sớm trở lại với cuộc sống thường nhật; ngăn ngừa việc thực hiện hành vi phạm tội mới; tạo điều kiện cho họ thực hiện đầy đủ, kịp thời hơn, chính đáng hơn quyền con người; xóa bỏ đi sự tự ti, mặc cảm tội lỗi

trong quá khứ, xóa bỏ định kiến của gia đình, xã hội; tạo sự nghiêm minh, công bằng, dân chủ trong xã hội; tăng cường pháp chế và củng cố trật tự xã hội, trật tự pháp luật.

1. Thực trạng thi hành quy định về xóa án tích hiện nay

Tuy đến nay, pháp luật hình sự đã có những quy định mới theo hướng mở rộng thẩm quyền xóa án tích đối với người bị kết án, mà cụ thể là trao thẩm quyền cập nhật thông tin về tình hình án tích, cấp phiếu lý lịch tư pháp xác nhận không có án tích đối với người bị kết án cho Cơ quan quản lý cơ sở dữ liệu lý lịch tư pháp. Nhưng qua thực tiễn thực hiện xóa án tích tại Tòa án quân sự, cũng như tình hình thi hành chế định xóa án tích nhiều năm qua (từ năm 2012 đến năm 2022, giai đoạn chuyển giao thực hiện giữa BLHS năm 1999 và BLHS năm 2015, trong số 598 đối tượng đã bị Tòa án quân sự Quân khu 5 kết án bằng bản án có hiệu lực pháp luật (các đối tượng bị kết án là cá nhân) thì việc

* Tòa án quân sự Quân khu 5.

người bị kết án hay cơ quan, tổ chức có đơn yêu cầu hay văn bản đề nghị xóa án tích gửi đến Tòa án chỉ có 55 trường hợp, trong số đó chủ yếu là đơn của những trường hợp thuộc đối tượng đương nhiên xóa án tích, còn đối với những trường hợp thuộc đối tượng xóa án tích theo quyết định của Tòa án và xóa án tích trong trường hợp đặc biệt thì không có trường hợp nào), điều đó cho thấy: Tỷ lệ đơn yêu cầu xóa án tích chiếm tỷ lệ rất thấp so với tổng số người đã bị Tòa án kết án. Số người bị kết án thuộc trường hợp đương nhiên xóa án tích có đơn yêu cầu xóa án tích gửi đến Tòa án còn phổ biến... Đa đa số người bị kết án có đơn yêu cầu xóa án tích khi chính bản thân, gia đình hoặc người thân của họ gặp những vướng mắc trong vấn đề xin việc làm, đi học, lao động, kết nạp đảng, thành lập công ty, v.v.. Khi có đơn xin xóa án tích gửi đến Tòa án, thì người bị kết án không cung cấp đầy đủ các giấy tờ có liên quan. Và hầu hết người bị kết án không biết rằng mình có quyền được xóa án tích sau khi đã đủ thời gian quy định kể từ khi chấp hành xong quyết định của bản án, không biết mình thuộc đối tượng xóa án tích nào theo quy định của pháp luật hình sự, không biết phải gửi đơn yêu cầu xóa án tích đến đâu, thủ tục như thế nào và nhiều trường hợp đã chấp hành xong bản án có khi đến 10 năm, 15 năm, 20 năm mới có đơn yêu cầu xóa án tích.

Trên cơ sở các quy định của pháp luật hiện hành (khoản 4 Điều 70, Điều 72 BLHS năm 2015, sửa đổi, bổ sung năm 2017; khoản 1 Điều 369, Điều 446 Bộ luật Tố tụng hình sự năm 2015, sửa đổi, bổ sung năm 2021), để một đối tượng bị kết án được xóa án tích, thì yêu cầu đầu tiên là đối tượng bị kết án phải gửi đơn yêu cầu xóa án tích hoặc chính quyền địa phương nơi người đó cư trú, cơ quan, tổ chức nơi người đó công tác, làm việc phải gửi văn bản đề nghị xóa án tích đến cơ quan có thẩm quyền đề nghị xem xét; từ đó, mới phát sinh quan hệ pháp luật xóa án tích

giữa đối tượng bị kết án và cơ quan nhà nước có thẩm quyền trong các giai đoạn tiếp theo. Mặc nhiên, nếu không có đơn yêu cầu hoặc văn bản đề nghị xóa án tích, thì đối tượng bị kết án chưa được cơ quan có thẩm quyền áp dụng chế định xóa án tích theo quy định của pháp luật hình sự để thực hiện và để bảo vệ quyền lợi của mình. Tuy nhiên, trên thực tế, không phải đối tượng bị kết án nào, chính quyền địa phương hay cơ quan, tổ chức nào cũng biết quy định đó của pháp luật để chủ động thực hiện. Vì vậy, đã dẫn đến thực trạng trong thời gian qua là mức độ hiểu biết pháp luật, mức độ nhận thức vai trò, ý nghĩa, giá trị của việc xóa án tích của các đối tượng bị kết án có gửi đơn đến Tòa án là rất thấp; số lượng đối tượng bị kết án được hưởng chính sách nhân đạo, khoan hồng của Đảng, Nhà nước ta đối với người phạm tội rất hạn chế và hiệu quả thực hiện hoạt động chế định pháp luật về xóa án tích trên thực tế diễn ra chưa cao.

Thực trạng trên tồn tại cũng do nhiều nguyên nhân, có những nguyên nhân xuất phát từ các cơ quan thi hành pháp luật, cũng có những nguyên nhân xuất phát từ chính người bị kết án, cụ thể: Các cơ quan thi hành pháp luật thời gian qua chưa thực sự quan tâm đến công tác tuyên truyền, phổ biến, giáo dục pháp luật về chế định xóa án tích; chưa có phương pháp tuyên truyền, giải thích, hướng dẫn phù hợp để người bị kết án thực hiện quyền lợi, trách nhiệm của mình sau khi chấp hành xong toàn bộ quyết định của bản án, vì vậy, quy định của pháp luật hình sự về xóa án tích chưa đến được với người bị kết án. Từ đó, làm cho người bị kết án không nắm được chính sách của Đảng, Nhà nước, quyền lợi chính đáng, hợp pháp mà họ đáng được hưởng trong thời gian sớm nhất; không nắm được quy định của pháp luật về xóa án tích; không nhìn thấy được vai trò, ý nghĩa, giá trị đích thực của việc xóa án tích trong bước đường tương lai của họ; dẫn đến họ không chủ động thực hiện hết nghĩa vụ bồi thường thiệt hại, nộp án phí, cũng như các

khảo khác mà bản án đã quyết định hay là không lưu giữ các giấy tờ, tài liệu thể hiện mình đã chấp hành xong hình phạt chính, hình phạt bổ sung, thời gian thử thách của án treo, bồi thường thiệt hại, án phí; còn nhiều lúng túng khi thực hiện các trình tự, thủ tục cần thiết mà Tòa án, Cơ quan quản lý cơ sở dữ liệu lý lịch tư pháp yêu cầu.

Đặc biệt, khi được tìm hiểu, thăm dò ý kiến trực tiếp đối với người bị kết án đến Tòa án xin xóa án tích lý do vì sao không thực hiện thủ tục yêu cầu xóa án tích sớm hơn, thì hầu hết người bị kết án đều trả lời với suy nghĩ cứ chấp hành xong các quyết định của bản án là coi như xong, coi như chưa bị kết án, được trở về hòa nhập cuộc sống như người bình thường, mà không cần phải làm thêm thủ tục gì; hoặc họ cho rằng, mình thuộc đối tượng đương nhiên xóa án tích, thì Tòa án đã kết tội đối với mình là cơ quan có trách nhiệm xóa án tích đối với bản án đã kết tội họ, họ đương nhiên được xóa án tích mà không cần thực hiện bất cứ thủ tục gì. Hơn nữa, nhiều trường hợp có tâm lý e ngại, mặc cảm, thiếu tự tin khi đến cơ quan pháp luật xin xóa án tích và trong suy nghĩ của họ, không một người nào có thể nghĩ rằng mình sau khi chấp hành xong quyết định của bản án sẽ phạm tội mới để xin xóa án tích cũ.

Thực trạng trên đã ảnh hưởng rất lớn đến quyền lợi của người bị kết án, cũng như gia đình, người thân của họ; đặc biệt đối với đối tượng thực hiện hành vi phạm tội mới còn ảnh hưởng đến quyền lợi của họ khi định khung hình phạt, xác định tái phạm, tái phạm nguy hiểm hay quyết định hình phạt, quyết định biện pháp chấp hành hình phạt. Mặt khác, còn gây khó khăn cho nhiều cơ quan có liên quan khi hoàn thiện thủ tục xóa án tích cho người bị kết án, không thực hiện hết chính sách của Đảng, Nhà nước, quy định của pháp luật trên thực tế, giảm tính hiệu quả của pháp luật đối với đời sống xã hội và ảnh hưởng đến chất lượng, hiệu quả xóa án tích.

2. Một số đề xuất, kiến nghị nâng cao hiệu quả thi hành quy định pháp luật về xóa án tích trong thời gian tới

Thứ nhất, đẩy mạnh công tác tuyên truyền, phổ biến, giáo dục pháp luật về xóa án tích.

Để góp phần tăng tính hiệu quả của chế định xóa án tích, phát huy triệt để, tối đa những quyền lợi chính đáng, kịp thời đối với các đối tượng phạm tội; thiết nghĩ công tác triển khai thi hành pháp luật kịp thời là hoạt động mang lại hiệu quả tốt nhất, trong đó, cần đặc biệt tập trung đến công tác tuyên truyền, phổ biến giáo dục pháp luật, làm sao cho quy định của pháp luật về xóa án tích đến được với từng đối tượng bị kết án. Vậy, để quy định của pháp luật về xóa án tích thực sự đi vào cuộc sống, giúp đối tượng bị kết án nắm được quyền lợi mà mình được hưởng, cũng như nghĩa vụ mà mình phải thực hiện sau khi chấp hành xong toàn bộ quyết định của bản án, thông qua nhiều hình thức, tác giả đề xuất hai giải pháp sau:

Cùng với việc tuyên người, pháp nhân thương mại phạm tội gì, hình phạt bao nhiêu và nhiều quyết định khác buộc họ phải thực hiện, thì sau khi kết thúc phần tuyên án, Hội đồng xét xử có thể giải thích thêm về quyền được xóa án tích của người, pháp nhân thương mại bị kết án đối với bản án mà Tòa án đã tuyên, cụ thể: *“Sau khi người bị kết án/pháp nhân thương mại bị kết án chấp hành xong toàn bộ quyết định của bản án và không phạm tội mới trong thời gian mà pháp luật hình sự quy định thì người bị kết án/pháp nhân thương mại bị kết án có quyền yêu cầu cơ quan có thẩm quyền xóa án tích đối với bản án đã tuyên và người bị kết án/pháp nhân thương mại bị kết án đã xóa án tích được coi như chưa bị kết án”*.

Tác giả đề xuất giải pháp này, bởi lẽ: Khi người, pháp nhân thương mại phạm tội bị kết án, bản thân họ luôn cảm thấy tội lỗi, chán nản, mặc cảm với gia đình và xã hội; họ cứ nghĩ mình không có cơ hội để trở thành một

người bình thường, một công dân tốt; chính suy nghĩ đó đã làm cho họ không có ý chí vươn lên, không cố gắng vượt qua khó khăn và dẫn đến thực trạng là tiếp tục thực hiện hành vi phạm tội mới. Do vậy, việc phổ biến nội dung trên sau khi tuyên án không chỉ giúp cho các đối tượng phạm tội nắm được chính sách nhân văn của pháp luật; mà còn giúp họ có động lực, có tinh thần phấn đấu, có ý chí vươn lên trong học tập, giáo dục, rèn luyện, khắc phục hậu quả thiệt hại, quyết tâm hướng đến lương thiện, hướng đến cuộc sống tốt đẹp và có nhiều đóng góp hữu ích cho gia đình, xã hội trong thời gian sớm nhất; đồng thời, còn giúp gia đình, người thân của đối tượng phạm tội hiểu và giúp đỡ thân nhân của mình trong quá trình chấp hành bản án, như động viên tinh thần, hỗ trợ thực hiện đầy đủ các nghĩa vụ dân sự theo quyết định của bản án và điều đặc biệt là góp phần giảm thiểu tình hình vi phạm, tội phạm sau khi phạm tội; số lượng đối tượng bị kết án được xóa án tích ngày càng tăng cao.

Sau khi chấp hành xong hình phạt, các cơ sở giam giữ hay cơ quan có thẩm quyền giám sát quá trình chấp hành quyết định của bản án cần tăng cường giải thích thêm quyền lợi được xóa án tích của đối tượng bị kết án đối với bản án đã tuyên nếu chấp hành xong toàn bộ quyết định của bản án và chấp hành tốt chính sách của Đảng, pháp luật của Nhà nước ở địa phương cư trú. Chính hoạt động này cũng góp phần quan trọng giúp đối tượng bị kết án hiểu được, chấp hành tốt pháp luật sau khi phạm tội; tiếp tục thực hiện các nghĩa vụ khác chưa chấp hành xong; lưu giữ đầy đủ các giấy tờ, tài liệu trước và sau quá trình chấp hành án, như bản án, các giấy chứng nhận chấp hành xong hình phạt chính, hình phạt bổ sung, các nghĩa vụ dân sự; chủ động tìm hiểu thêm pháp luật về xóa án tích và thực hiện quyền lợi của mình sau khi bảo đảm đầy đủ các điều kiện theo quy định của pháp luật;

đồng thời giúp cho các cơ quan có thẩm quyền thuận lợi hơn trong quá trình hoàn thiện thủ tục liên quan đến xóa án tích, nhất là các tài liệu chứng minh đối tượng bị kết án chấp hành xong toàn bộ quyết định của bản án.

Thứ hai, nâng cao trách nhiệm của các cơ quan nhà nước có thẩm quyền trong xóa án tích.

Để những quy định của pháp luật về xóa án tích phát huy đúng như vai trò, vị trí, ý nghĩa được thể chế hóa trong BLHS và các cơ quan nhà nước có thẩm quyền thực sự trở thành cầu nối cơ bản, vững chắc, trực tiếp đưa chính sách, quyền lợi hợp pháp đến với các đối tượng trong xã hội một cách hiệu quả, thì bên cạnh việc đề ra các giải pháp tăng cường tuyên truyền, phổ biến các quy định của pháp luật hiện hành về xóa án tích trên thực tiễn, các cơ quan có thẩm quyền xây dựng, ban hành pháp luật và các cơ quan có thẩm quyền thi hành pháp luật cần nâng cao trách nhiệm của mình hơn nữa trong công tác. Đây là một trong những nội dung mang tính quyết định đối với hiệu quả, chất lượng xóa án tích. Vậy, thời gian tới, các cơ quan nhà nước có thẩm quyền có liên quan cần làm gì trong xóa án tích; tác giả xin đề xuất một số nội dung cơ bản sau:

Trước hết, các cơ quan liên ngành cấp Trung ương, cũng như các cơ quan có thẩm quyền thực hiện nhiệm vụ thi hành pháp luật trên thực tiễn cần có những đổi mới trong định hướng, giải pháp, chỉ đạo, hướng dẫn, phối hợp thực hiện xóa án tích một cách hiệu quả nhất, đặc biệt là phương pháp và hiệu quả tuyên truyền, phổ biến pháp luật, làm sao cho đối tượng bị kết án nắm được, hiểu được mục đích, ý nghĩa chính sách pháp luật của Nhà nước, quy định của pháp luật, từ đó giúp cho các đối tượng bị kết án chủ động hơn trong thi hành bản án, chủ động hơn trong tuân thủ pháp luật và chủ động hơn trong việc thực hiện quyền lợi của mình thông qua các cơ quan có thẩm quyền.

Đồng thời, cùng với việc nâng cao chất lượng, phương thức tuyên truyền phổ biến pháp

luật về xóa án tích, các cơ quan có thẩm quyền thi hành pháp luật, đặc biệt là Tòa án các cấp, Cơ quan quản lý cơ sở dữ liệu lý lịch tư pháp cần thường xuyên phản ánh những bất cập, hạn chế của luật; phản ánh những khó khăn trong quá trình thực hiện; trao đổi kinh nghiệm; hội thảo khoa học; tổng kết rút kinh nghiệm và kiến nghị, đề xuất các giải pháp khắc phục đúng, phù hợp với thực tiễn.

Song song với việc phản ánh, kiến nghị những vấn đề vướng mắc, khó khăn trong thực tiễn, thì các cơ quan có thẩm quyền xây dựng, ban hành pháp luật cần tích cực nghiên cứu, sớm định hướng, ban hành các giải pháp tháo gỡ khó khăn kịp thời như sửa đổi, bổ sung, ban hành, hướng dẫn, giải đáp kịp thời, thỏa đáng những nội dung chưa rõ, còn vướng mắc để tạo điều kiện cho các cơ quan nghiệp vụ cũng như các đối tượng, cơ quan, tổ chức có liên quan trong hoạt động xóa án tích có cơ sở, khung pháp lý vững chắc để dễ nhận thức, dễ áp dụng pháp luật và hơn cả là tạo tiền đề cho sự thống nhất chung khi đưa pháp luật vào cuộc sống, bảo đảm tốt nhất yếu tố công bằng, dân chủ, bình đẳng giữa các đối tượng được chế định xóa án tích điều chỉnh.

Kết luận

Việc xóa án tích đối với các đối tượng bị kết án theo hệ thống pháp luật hình sự hiện nay liên quan đến rất nhiều cơ quan nhà nước có thẩm quyền khác nhau, như: Tòa án, Sở Tư pháp, Trung tâm Lý lịch tư pháp Quốc gia, Công an, Viện kiểm sát, Thi hành án hình sự, Thi hành án dân sự, chính quyền địa phương, đơn vị kinh tế, tổ chức xã hội khác. Vì vậy, để quyền lợi xóa án tích của đối tượng bị kết án được thực hiện kịp thời, đúng quy định của pháp luật, không gây khó khăn cho đối tượng bị kết án cũng như cơ quan có thẩm quyền thì đòi hỏi phải có sự cộng đồng trách nhiệm, phối hợp nhịp nhàng, thường xuyên giữa các cơ quan nêu trên; nội dung phối hợp không chỉ giới hạn về thời gian, nội dung, mà còn cả tính pháp lý, tính xác thực của nội dung cung cấp, trao đổi, v.v.. □

Tài liệu tham khảo

1. Bộ luật Hình sự năm 1999, sửa đổi, bổ sung năm 2009.
2. Bộ luật Hình sự năm 2015, sửa đổi, bổ sung năm 2017.
3. Bộ luật Tố tụng hình sự năm 2003.
4. Bộ luật Tố tụng hình sự năm 2015, sửa đổi, bổ sung năm 2021.
5. Luật Lý lịch tư pháp năm 2009.
6. Báo cáo Tổng kết công tác của Tòa án quân sự hai cấp Quân khu 5 qua các năm (năm 2012 đến năm 2022).

MỘT SỐ VẤN ĐỀ VỀ ...

(Tiếp theo trang 34)

Kết luận

Chế định án treo là chế định pháp lý quan trọng trong pháp luật hình sự Việt Nam, thể hiện tính nhân văn, nhân đạo của pháp luật xã hội chủ nghĩa, đáp ứng tốt yêu cầu trong công tác đấu tranh phòng ngừa và chống tội phạm. Chúng ta không thể chỉ nhìn mặt thiếu sót trong việc áp dụng các quy định của án treo mà bỏ qua kết quả to lớn chế định án treo đem lại. Không phải lúc nào áp dụng hình phạt tù, cách ly người phạm tội ra khỏi đời sống xã hội cũng tốt. Tòa án áp dụng biện pháp miễn chấp hành hình phạt tù có điều kiện đem lại hiệu quả rất

lớn cho Nhà nước, xã hội và cho bản thân người bị kết án, thể hiện sự khoan hồng, nhân đạo, nhưng nghiêm minh của pháp luật, đồng thời, có tác dụng răn đe, giáo dục, phòng ngừa vi phạm, tội phạm. □

Tài liệu tham khảo

1. Bộ luật Hình sự năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017).
2. Luật Thi hành án hình sự năm 2019.
3. Nghị quyết số 01/2022/NQ-HĐTP ngày 15/4/2022 của Hội đồng Thẩm phán Tòa án nhân dân tối cao sửa đổi, bổ sung một số điều của Nghị quyết số 02/2018/NQ-HĐTP ngày 15/5/2018 hướng dẫn áp dụng Điều 65 của Bộ luật Hình sự về án treo.
4. Thông tư liên tịch số 03/2021/TTLT-TANDTC-VKSNDTC-BCA-BQP ngày 11/10/2021 của Tòa án nhân dân tối cao, Viện kiểm sát nhân dân tối cao, Bộ Công an, Bộ Quốc phòng về quy định phối hợp trong thực hiện trình tự, thủ tục rút ngắn thời gian thử thách đối với người được tha tù trước thời hạn có điều kiện, người được hưởng án treo. □